

ÜRETİMDEN BAĞIMSIZ DESTEKLERİN ETKİLERİ: GENEL BİR DEĞERLENDİRME*

Alper DEMİRDÖĞEN¹, Emine OLHAN¹

ÖZET

Fiyat desteklerinden üretimden bağımsız desteklere geçiş tarım politikası alanındaki en önemli değişimlerden biridir. Ancak bu desteklerin gerçekten üretimden bağımsız olup olmadıkları tartışmalı bir konudur. Bu çalışmada üretimden bağımsız desteklerin üretim üzerindeki etkisi literatüre bağlı olarak değerlendirilmiştir. Genel etki, risk tutumu, arazi değeri, kredi kısıtı, politika beklentisi, yapısal değişim, işgücü dağıtımı ve çevresel yansıma olmak üzere desteğin etkileri sekiz bölüme ayrılmıştır. Her bölümün ilk kısımlarında desteğin nasıl etki yapabileceğine dair varsayımlara yer verilmiş, ikinci kısımlarında ise bu varsayımlar araştırma bulguları ile sınanmıştır. Genel olarak küçük, ancak istatistiksel bir etkiden söz edilebilir. Destek üretici risk tutumunu değiştirdiği ve gelir dalgalanmasını azalttığı için üretimde bir etkide bulunmaktadır. Üreticinin başlangıç refahı ve desteğin üretici geliri içerisindeki payı etki düzeyini etkilemektedir. Üretimden bağımsız destekler arazi fiyatını ve kirasını artırmaktadır. Kredi kısıtına bağlı etki için yeterli bulgu bulunmamaktadır. Politika beklentisi ile tarım sektörüne giriş ve çıkışlar dikkate alındığında üretim üzerinde önemli etkiler ortaya çıkabilmektedir. Destekler üreticinin tarım dışı çalışmasını azaltarak, küçük de olsa üretim üzerinde artırıcı etkide bulunabilir. Çevresel açıdan girdi kullanımı üzerindeki etkisine bağlı bir değerlendirme mevcuttur. Bütün bölümlerde kullanılan yöntem, veri seti ve destek değişkenine bağlı olarak sonuçlar önemli ölçüde değişebilmektedir. Ayrıca yapılan araştırmaları sınırlayan önemli bir veri yetersizliği sorunu bulunmaktadır. Etki sonuçlarının araştırmalar arasında önemli düzeyde değişmesi, değerlerin genelleştirilmesini güçleştirmektedir. Özellikle ABD ve AB dışında yapılacak olan çalışmalarda, diğer ülkelerin tarımsal yapı ve politika amaçlarına bağlı olarak farklı sonuçların olması beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: Üretimden Bağımsız Destekler, Üretim Etkisi, Politika Değişimi

The Effects of Decoupled Payments: A Literature Review

ABSTRACT

One of the important changing in agricultural policy is the transition of market price support to decoupling payments. But whether these payments decoupled from production is a controversial issue. This study explored the literature of decoupled payments' effects on production. The effects of payments consist of eight parts which are general effect, risk attitude, land value, credit constraint, policy expectation, structural changing, labor distribution, environmental rebound. First part of each section has assumptions about how the payment can affect on production. In the second parts of it, these assumptions are examined with research findings. There is modest, but statistically significant effect. Payments affect production because of changing producer's risk attitude and decreasing income volatility. The initial wealth and the rate of payment in producer income change the level of effect. Decoupled payments increase land values and cash rents. There is not satisfactory evidence about credit constraint. When policy expectations and sectorial entry/exit are considered, significant effects occur in the production. Decoupled payments can increase production modestly, decreasing off-farm laboring. In environmental aspect, there is an effect depending on usage of chemical. Research results change significantly in all sections according as used method, data set and payment variable. There is also insufficient data that restricts studies. Significantly changing of effect results complicates the generalization of findings between studies. Different results are expected, according as other countries' agricultural structure and policy goals, in the studies outside of USA and EU.

Keywords: Decoupled Payments, Effects on Production, Policy Changing

1. GİRİŞ

Fiyat desteklerinin azaltılarak, üreticiye mevcut üretim, verim veya fiyat düzeyinden bağımsız gelir desteği sağlanması 1990'lardan sonra tarım politikası alanında meydana gelen en önemli değişimlerden birisidir. Antón ve Sckokai (2006; 13)'e göre bu destek programlarının başlıca üç özelliği bulunmaktadır.

Birincisi, destekler genelde ürün ve diğer girdiler yerine araziye bağlı verilmektedir. İkincisi üreticiye neyi üretip üretmeyeceği konusunda daha fazla özgürlük sunmaktadır. Üçüncüsü ise üreticinin gelir dalgalanmasına bağlı risk düzeyini azaltmayı amaçlamaktadır. Her ne kadar akademik alandaki çalışmaları 1946'lara kadar götürmek mümkün olsa da

*Bu çalışmanın ilk hali 10.04.2013 tarihinde Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü doktora semineri kapsamında sunulmuştur.

¹Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, ANKARA.

(Baffes ve De Gorter, 2005; 11), ülkeler açısından özellikle son 20 yıldır geniş bir uygulama alanından bahsedilebilir. ABD’de uygulanan üretim esnekliği sözleşmesi ve doğrudan ödemeler, AB’de tek çiftlik ödemeleri, Türkiye, Güney Kore, Japonya ve Çin’deki doğrudan gelir destekleri başlıca uygulama örnekleridir.

Üretimden bağımsız desteklerin tek bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak genel mantık desteğin üretim kararı üzerinde etkisi olmamasıdır (Rude, 2008; 458). İktisadi bir müdahalenin arz duyarlılığında nasıl bir değişiklik meydana getireceği konusu, tarım ekonomistlerinin sahip olduğu uzun ömürlü sorulardan birisidir (Sumner, 2005; 1230). Desteğin üretim üzerindeki etkisinin incelenmesi ulusal, çevresel ve uluslararası olmak üzere üç açıdan önemlidir. Adams ve ark. (2001; 1190)’a göre destekler üretim artışına bağlı fiyatları düşürerek, üreticiye gelir aktarımında istenilen etkiye sahip olamayabilir. Marjinal üretimi zorlayarak çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir. Artan üretim etkisine bağlı DTÖ yeşil kutu sınıflandırılmasının sorgulanmasına neden olabilir. Ayrıca uluslararası açıdan üretim etkisinin araştırılması gelecek ticaret görüşmeleri için kuramsal çerçeve ve uygulama bulguları sağlayabilir (Key ve Roberts, 2009; 1). Ancak üretimden bağımsız desteklerin etkisinin incelenmesi, destek ile üretim arasında birçok bağlantı olması nedeniyle kolay bir durum değildir (Brady ve Ekman, 2011; 16). Basit anlamda etkinin genelde piyasa aksaklıkları durumunda ortaya çıktığı belirtilmektedir (Burfisher ve Hopkins, 2004).

Bu çalışmanın amacı, üretimden bağımsız desteklerin üretim üzerindeki etkisini literatüre bağlı olarak değerlendirmektir. Araştırma çerçevesinin oluşturulmasında önceki literatür çalışmalarından faydalanılmıştır (Abler ve Blandford, 2007, Bhaskar ve Beghin, 2009, OECD, 2006b). Araştırma bulguları sekiz etki şeklinde sınıflandırılmıştır. Her sınıfın ilk bölümünde etkinin oluşma şekli, ikinci bölümünde ise ilgili çalışma bulguları özetlenmiştir. Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise bulgulara bağlı çıkarımlar yapılarak, geleceğe dair öneriler sunulmuştur.

2. BULGULAR

2.1. Genel Etki

Üretimden bağımsız desteklerin üretimi etkileme yollarına geçmeden önce, genel bir etki değerlendirmesinden bahsetmek gerekmektedir. Bu bölümde yer alan çalışmalarda kurulan ekonometrik model, denge modelleri vb. yöntemlerle desteklerin üretim üzerindeki etkisi doğrudan incelenmiştir. Genel olarak piyasa aksaklıkları ve üreticinin mevcut durumu

göz ardı edilerek bir etki değerlendirilmesi söz konusudur.

Üretimden bağımsız desteklerin genel etkisini inceleyen çalışmalarda araştırma yapılan ülkedeki tarımsal yapı, uygulanan destek miktarı, araştırma yaklaşımı ve bu yaklaşıma bağlı kullanılan yöntemlere göre sonuçlar önemli düzeyde değişmektedir (Çizelge 1). Mevcut bir desteğin etkisini ekonometrik yöntemler ile çözümlenen çalışmalarda düşük, hatta bazen istatistiksel anlamlı olmayan bir etkiye ulaşılmaktadır. Örneğin Key ve Roberts (2008)’e göre desteğin %10 artırılması ile ekim alanı %2.2-2.7 arasında artar. Benzer düşük etki Weber ve Key (2012) çalışmasında da rastlanmıştır. Desteğin tamamıyla kaldırılmasını içeren simülasyon çalışmalarında ise etki düzeyi %5-8 üretim azalışı şeklindedir (Frandsen ve ark., 2003). Diğer bölümlerde karşılaşılan ve etki düzeylerinde şüphe uyandıran bulgulardan birisi de çözümlene sonuçları ile anket sonuçları arasındaki farktır. Breen ve ark. (2005) çözümlenmelerinde süt işletmelerinde %30 azalma beklenirken, anket sonuçlarına göre üreticilerin sadece %11’i önümüzdeki beş yıl içinde tarımı bırakacaklarını, %16’sı ise üretim planları konusunda emin olmadıklarını belirtmişlerdir.

2.2. Risk Tutumu

Üretimden bağımsız desteklerin üretim üzerindeki etkisini irdeleyen çalışmalarda en fazla dikkat edilen konu üreticinin risk düzeyidir. Bu çalışmalara Sandmo (1971), Chavas ve Holt (1990) ve Hennessy (1998) olmak üzere başlıca üç araştırma temel oluşturur. Sandmo (1971; 68-69) doğrudan desteklerin işletme gelirlerini artırması ile risk tutumlarında değişiklik yaratarak üretimi etkilediğini ortaya koymuştur. Chavas ve Holt (1990; 535) ise riski dikkate almayan üretim kuramının risk koşulları altında arz duyarlılığına uygulanamayacağını ve mısır ile soya fasulyesi üretim kararında risk ve refah etkisinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmaları risk davranışının iktisat kuramı ile toplam arz duyarlılığı arasında bir köprü görevi görmüştür (Lin ve Dismukes, 2007; 66). Hennessy (1998; 55) ise üretimden bağımsız olduğu varsayılan gelir desteklerinin, refah ve sigorta etkisi nedeniyle üretimden bağımsız olmadıklarını belirtmiştir. Böylelikle risk etkisinde refah ve sigorta etkisi olmak üzere iki temel kavram ortaya çıkmıştır. Refah etkisi, desteğe bağlı yaratılan ek refah nedeniyle üretimde meydana gelen değişimdir (Antón ve Mouël, 2002; 2).

Gelir desteğine bağlı olarak refah artışı ile üretici daha yüksek risk düzeyini kabul edebilir seviyeye gelir (Andersson, 2004; 18). Bu durum da ilave üretim alanı veya girdi kullanımında değişiklik yaratarak üretimi

etkiyebilir (Goodwin ve Mishra, 2005; 1201). Sigorta etkisi ise üreticinin karşılaştığı belirsizlik düzeyinin azaltılması ile meydana gelen üretim artışını ifade etmektedir (Andersson, 2004; 19). Bu üretim artışının nedeni, desteğe bağlı olarak üretici gelir belirsizliğinde meydana gelen azalmadır (Antón ve Mouël, 2002; 2). Kısaca eğer üretici risk-sevmeyen bir bireyse üretimden bağımsız destekler üreticinin riskli bir davranışta bulunma beceri veya isteğini etkileyebilir ve böylelikle üretim kararında etkili olabilir (Adams ve ark., 2001; 1194). Sonuç olarak üreticinin riske karşı tutumunun anlaşılması, üretimden bağımsız desteklerin nasıl kullanıldığının ortaya koyulması için hassas bir durumdur (Makki ve ark., 2004; 35). Konunun bu derece hassas olması da, etki düzeyinin değerlendirilmesinde onu önemli bir yere taşımıştır.

Yapılan çalışma sayısı açısından da en fazla önem verilen konunun risk olduğu görülmektedir (Çizelge 2).

Hennessy (1998)'de risk dikkate alınarak desteğin kaldırılması etkisi incelendiğinde, üretimde %1.5-2.5 azalma gözlemlenmiştir. Ayrıca Antón ve Mouël (2002)'de gösterildiği gibi, risk dâhil edildiğinde destek çeşitlerinin etki farkında azalma olur. Destekler gelir dalgalanmasını azalttığı için üretimde bir artış yaratır. Sigorta etkisi olarak ifade edilen bu durum, refaha bağlı davranış değişikliğiyle meydana gelecek etkiden fazladır. Sckokai ve Moro (2006)'da ekim alanı artışı sigorta etkisinde %7 iken, refah etkisinde %1 civarındadır. Riskin ayrıca fiyatlar aracılığıyla bir etkisi söz konusudur. Serra ve ark. (2011)'de fiyat esnekliği risk olmadığında 1.45 iken, risk dâhil edildiğinde 1.64'e çıkmaktadır. Aynı çalışmada destek esnekliği ise 0.00043 ile oldukça küçük bir seviyededir. Böylelikle Goodwin ve Mishra (2006) ile birlikte de desteğin küçük ve istatistiksel anlamlı bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 1. Üretimden Bağımsız Desteklerin Genel Etkisi İle İlgili Çalışmalar

Yazar	Araştırma Konusu	Başlıca Bulgular
Cahill (1997)	Telafi edici ödemelerin üretimden bağımsızlık derecesi	Bağımsızlık derecesi Ayçiçeği %49 tane baklagiller %77 buğday %100 Alan kısıtlaması ile kolza ve soya da %100
Adams ve ark. (2001)	Üretim esnekliği ve pazar kaybı yardımının ekim alanı etkisi	İki desteğin esnekliği; 0.026
Frandsen ve ark. (2003)	Alana yönelik desteğin desteksiz koşula göre kıyaslanması	Arazi fiyatlarında %75 artış Desteğin kaldırılması ile üretimdeki azalma buğdayda %6.9, d. tahıllarda %5.6, y. tohumlarda %8.9 Brüt kar esnekliği; 0.071
Beckman ve Wailes (2005)	Doğrudan destekler ve fark giderici ödemelerin üretim etkisi	Fark giderici ödemeler esnekliği; 0.198 Doğrudan destekler; farklı modelde istatistiksel anlamlı değil
Breen ve ark. (2005)	Doğrusal programlama etkisi sonuçlarının anket verileri ile karşılaştırılması	Çözümleme sonuçları; Sığır üreticisi %10, bitkisel üretici %3-6, süt işletmesi %30 azalma Anket sonuçları; Sığır üreticisi %14 azaltma, bitkisel %70 üretime devam, süt üreticileri yarıdan fazlası işletmeye devam
Key ve Roberts (2008)	Üretimden bağımsız desteklerin ekim alanı etkisi	Desteklerde %10 artış, ekim alanında %2.2-2.7 artış Ekim alanı esnekliği 0.014-0.027 İşletme büyüme hızı yüksek destek alanlarda %2.6-6.7 daha fazla
O'Donoghue ve Whitaker (2010)	Doğrudan desteklerin ekim alanı etkisi	Ekim alanında %9-16 artış
Weber ve Key (2012)	Üretimden bağımsız desteklerin ekim alanı etkisi	En küçük karelere göre; 1 \$ destek, üretim değerinde %0.206, hasat alanında %0.194 artış Araç değişkene göre; Destek etkisi istatistiksel anlamlı değil ve negatif

Çizelge 2. Üretimden Bağımsız Desteklerin Risk Etkisi İle İlgili Çalışmalar

Yazar	Araştırma Konusu	Başlıca Bulgular
Hennessy (1998)	Belirsizlik durumunda desteğin etkisi	Desteğin kaldırılması ile üretimde %1.5-2.5 azalma Sigorta etkisi refah etkisinden yüksek
Burfisher ve ark. (2000)	Doğrudan desteklerin risk aracılığıyla etkisi	Desteklerin %50 artırılmasıyla ABD buğday %0.5, y. tohum %1.1 artış, Meksika'da buğday %0.7 artış, y. tohum %0.3 azalış
Antón ve Mouël (2002)	OECD ülkelerindeki farklı desteklerin risk ile ilişkili etkisi	Risk dâhil edildiğinde destekler arası etki farkı azalıyor ABD tarihsel döneme bağlı desteklerin fiyat etkisi 0.03, risk dâhil edildiğinde 0.39
Goetz ve ark. (2003)	Çevreye yönelik desteklerin belirsizlik durumunda etkisi	Doğrudan destekler ile optimal üretimde %4.25 artış Vergi indirimi devlet için desteğe göre daha masraflı Risk açısından fiyat kaynaklı bir etki söz konusu
Antón ve Mouël (2004)	Kredi ve fark giderici desteklerin risk ile ilişkili etkisi	Risk kaynaklı fiyat artışı sorgum %0.9, mısır %1.5, buğday %1.9 1 \$ üretim esnekliği 0.96 mısır, 0.61 soya, 0.36 buğday akre ekim alanı artırıyor
Goodwin ve Mishra (2006)	Üretim esnekliği ve pazar kaybı yardımlarının ekim alanı etkisi	Buğday katsayısı istatistiksel anlamlı değil Destek-sigorta ve destek-refah değişkenleri istatistiksel anlamlı değil
Goodwin ve Mishra (2005)	Önceki çalışmanın yeni veri setiyle geliştirilmesi	Destek değişkenleri istatistiksel anlamlı değil Çözümleme ve anket sonuçları arasında önemli fark Alan destekleri esneklikleri küçük, pozitif ve istatistiksel anlamlı
Skokai ve Moro (2006)	OTP reformunda politika değişiminin etkisi	Simülasyona göre OTP reformu ekim alanını buğdayda %6.8, d. tahıllarda %21.1 azaltmakta, mısırdaki %6.1 artırmakta Sigorta etkisi ile %7, refah etkisi ile %1 civarında ekim artışı Destek ile girdi kullanımında artış
Serra ve ark. (2006)	Desteklerin belirsizlik durumunda girdi kullanımı ve üretim etkisi	Girdi riski azaltıyorsa, desteğin etkisi net değil Üretim esnekliği sözleşmesi istatistiksel anlamlı değil
Lin ve Dismukes (2007)	Fark giderici ödemelerin risk ile ilişkili üretim etkisi	Riskin soya arz duyarlılığı -0.043 ile -0.050 Desteğin ekim alanı etkisi %1'den az Fiyatla ilişkili pamuk arz esnekliği 0.437-0.168
Katranidis ve Kotakou (2008)	Üretimden bağımsız desteklerin risk açısından etkisi	Serbest ticarete göre 2003 OTP reformunda üretim küçük ve orta işletmelerde %23, tamamıyla bağımsız da %3 fazla, büyük işletmelerde ise sırasıyla %12 ve %6 fazla Tahıl üretimi alan desteklerinde %2.9, tek çiftlik ödemelerinde %1.63 azalma
Koundouri ve ark. (2009)	Desteklerin risk tutumu ve üretim etkisi	Destekler risk ile ilişkili özellikle ilaç kullanımı alan desteğinde %108.91, tek çiftlik de %56.78 artış Risksiz arz fiyat esnekliği 0.40, riskli 0.44
Femenia ve ark. (2010)	Başlangıç refahına özel önem verilerek desteğin etkisi	Üretimde sabit refah durumunda %0.07, değişken refah da %1.11 azalma
Serra ve ark. (2011)	Üretimden bağımsız desteklerin risk ile ilişkili üretim etkisi	Fiyat esnekliği 1.64, destek esnekliği 0.00043 Risk olmadığında fiyat esnekliği 1.45
Tae-Hun (2011)	Üretim esnekliği ve doğrudan desteklerin risk ile ilişkili üretim etkisi	1 milyar \$ destek ile ekim alanı soya 51 binden 53 bine, mısır 197 binden, 238 bine yükseliş Risk açısından ekim alanı değişimi istatistiksel anlamlı değil

Çizelge 3. Üretimden Bağımsız Desteklerin Arazi Etkisi İle İlgili Çalışmalar

Yazar	Araştırma Konusu	Başlıca Bulgular
Barnard ve ark. (1997)	Doğrudan desteklerin arazi fiyatları üzerindeki etkisi	Desteklerin kaldırılması ile arazi fiyatlarında %30 azalma Ülke içerisinde etkinin önemli derecede değişmesi
Beach ve ark. (1997)	Desteklerin genel ekonomi ve arazi fiyatları etkisi	Desteklerin kaldırılması ile bütün sektörlerin üretimi %0.18, tarımsal üretim %4.39, hükümet harcamaları %1.74 azalma Arazi fiyatlarında %14 azalma
Weersink ve ark. (1999)	Pazar getirisi ve doğrudan desteklerin arazi fiyatları etkisi	Tarımsal destekler, pazar getirilerine göre daha sabit bir gelir Uzun dönem pazar getirisi esnekliği 0.433, desteklerin esnekliği 0.625
Lamb ve Henderson (2000)	1996 ABD yasınının arazi fiyatı etkisi	Modele göre 1995-1998 arasında arazi fiyatları %30.7 artıyor 1998'den sonra bu artışın kısa dönemli olması beklentisi var
Goodwin ve ark. (2003)	Arazi fiyat modellerine eleştirel bir yaklaşım	1 \$ üretim esnekliği sözleşmesi ile 4.94 \$ arazi değerinde artış
Lence ve Mishra (2003)	Tarımsal desteklerin ayrıştırılarak arazi kirası etkisi	1 \$ destek arazi kirasında 85 sent artış Verilerde uzamsal bağımlılık
Roberts ve ark. (2003)	Tarımsal desteklerin arazi kirası etkisi	1 \$ destek arazi kirasında 34-41 sent artış Uzun dönemde etkinin daha yüksek olabileceği beklentisi Kredi fark 2.34 \$, üretim esnekliği sözleşmesi 0.006\$ kirayı artırıyor
Lambert ve Griffin (2004)	Tarımsal desteklerin arazi kirası, faktör talebi ve girdi/çıktı etkisi	Sabit etkiler modelinde istatistiksel anlamlı değil Destekler girdi ikame düzeyinde etkili
Goodwin ve Mishra (2006)	Diğer bölümde bahsedilen çalışmanın yeni arazi edinme veya boş bırakma kısmı	Yeni arazi edinme değerleri istatistiksel anlamlı değil
Patton ve ark. (2008)	Desteklerin kira üzerinde süt, sığır ve koyun açısından ayrı ayrı etkileri	1 pound destek 0.41 peni kirada sermayeleşme Az gelişmiş bölgeler için verilen desteğin tamamı kira fiyatlarına gitmekte Benzer durum koyun üretimi içinde geçerli
Kirwan (2009)	Tarımsal desteklerin arazi sahibi ve kiracı arasında dağılımı	1 \$ destek 0.66 sent arazi kirasında artış 1 \$ desteğin 25 senti arazi sahibine 75 senti kiracıya
Ciaian ve Kancs (2012)	Tek alan ödemelerinin arazi kiralari etkisi	Desteğe bağlı arazi kiralalarında 0.18-0.20 € artış Desteğin %10'u arazi sahiplerine Tek alan ödemelerinin diğer desteklere göre sermayeleşme oranı daha yüksek
Kilian ve ark. (2012)	2003 OTP reformunun arazi kiralari etkisi	1 \$ destek 28-78 sent arazi kirasında artış Kiracıların aldığı desteğin %16-20'si arazi sahibine Son dönem sermayeleşme düzeyi 1992-2004 döneminden yüksek

2.3. Arazi Değeri

Üretimden bağımsız destekler birçok ülkede araziye bağlı verilir. Çünkü arazi esnekliği düşük olduğu için, arz tepkisi de düşük olur (Antón ve Sckokai, 2006; 13). Desteklerin arazi fiyatları üzerinde olumlu etkisi vardır (Breustedt ve Habermann, 2011; 229). Böylelikle desteklerin kiracı ile arazi sahibi arasında nasıl dağıldığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Standart iktisat kuramına göre desteklerin tamamı arazi sahiplerine gitmektedir (Kirwan, 2009; 139). Uygulanan

tarım politikası nedeniyle arazi fiyatları yükselir, üretim masrafları artar ve üreticilerden ziyade arazi sahiplerine bir fayda aktarımı olur (Goodwin ve ark., 2003; 744). Tarımsal desteklerin arazilerin tarımda kullanılması gerekliliğine bağlı olarak verilmesi de üretim çarpıklığı yaratabilir (Young ve Westcott, 2000; 764). Risk bölümünde belirtildiği gibi arazi bölümünde de refah değişimine bağlı bir etkiden söz edilir. Çünkü artan refah, arazi sahibinin yatırım ve tüketim kararları üzerinde etkili olur (Roe ve ark., 2004; 19). Ancak

desteklerin zaman içerisinde arazi fiyatları üzerindeki etkisi konusunda araştırmacılar genel bir fikir birliğine sahip değildir (Weersink ve ark., 1999; 426). Çünkü bu etki, tarımsal desteklerin ödeme şekli (Patton ve ark., 2008; 398), dağılımı, arazinin marjinal masraf ve getirisi, esnekliği (Kilian ve ark., 2012; 794) ile diğer ürünlerin yetiştirilebilme olanağı (Barnard ve ark., 1997; 1643) gibi birden fazla koşula bağlıdır.

Araştırma bulgularına göre üretimden bağımsız destekler arazi kirasını ve değerini artırmaktadır (Çizelge 3). Ancak değerler önemli düzeyde farklılık gösterir. Barnard ve ark. (1997) ile Beach ve ark. (1997) çalışmalarına göre desteklerin kaldırılmasıyla arazi fiyatları %30-14 oranında azalır. 1 \$ destek arazi kirasını Lence ve Mishra (2003)'de 85 sent, Kirwan (2009)'da 66 sent ve Kilian ve ark. (2012)'de ise 28-78 sent arasında artırır. Lambert ve Griffin (2004)'de de görüldüğü gibi desteğin çeşidine bağlı olarak kirayı artırma etkisi önemli ölçüde değişebilir. Artan kira ve arazi değerlerine bağlı olarak arazi sahibi ile kiracı arasında desteğin dağılımı önem kazanır Kirwan (2009)'a göre 1 \$ desteğin 25 senti arazi sahibine, 75 senti kiracıya gider. Ayrıca verilerin coğrafi değişkenlik göstermesi nedeniyle araziye bağlı etki çözümlenmelerinde uzamsal bağımlılık önem kazanmıştır.

2.4. Kredi Kısıtı

Sermaye piyasalarındaki aksaklık nedeniyle üreticinin kredi kısıtı altında bulunması üretimden bağımsız desteklerin üretimi etkilemesindeki bir diğer nedendir. Kredi kısıtı standart sözleşme koşulları altında üreticiye borç verecek kişinin bulunamaması durumunda ortaya çıkar (Collender ve Morehart, 2004; 42). Doğrudan destekler ise bankaları borç vermeye yönlendirir (Baffes ve De Gorter, 2005; 33). Çünkü

destekler borç verenlere borcun zamanında ödeneceği konusunda ek bir garanti sağlar. Böylelikle bankalar daha fazla kredi veya daha uygun koşullarda kredi verebilmektedir (Girante ve ark., 2008; 9). Sermaye masrafındaki azalma ile hanehalkının sermaye kısıtı rahatlar (Breen ve ark., 2005; 132). Krediyile ilişkili bir diğer konu ise arazi kısmında bahsedilen desteklerin arazi fiyatlarında veya kira ücretlerinde meydana getirdiği değişimdir. Arazi fiyatlarında ve kira ücretlerinde destekler nedeniyle meydana gelen artış da arazi sahibi üreticilerin kredi kısıtının rahatlamasına neden olabilir (Bhaskar ve Beghin, 2009; 132). Sonuç olarak kredi kısıtı durumunda üretimden bağımsız destekler tarımsal yatırımların artırılmasına (Westcott ve Young, 2004; 13), tarımsal üretimin değiştirilmesi ve genişletilmesine (Goodwin ve Mishra, 2005; 1200), marjinal üreticilerin tarımda daha uzun süre kalmasına (Collender ve Morehart, 2004; 43, Key ve Roberts, 2006; 391) neden olabilir. Böylelikle geliri etkileyen bir tarım politikasının eksik rekabet olan sermaye piyasaları durumunda uzun dönemde üretimden tamamıyla bağımsız olamayacağı söylenebilir (OECD, 2006c; 21).

Yapılan araştırma bulgularına göre kredi kısıtı açısından üretimden bağımsız desteklerin üretim üzerindeki önemli düzeyde etkisi olduğunu söylemek oldukça güçtür (Çizelge 4). Örneğin Goodwin ve Mishra (2006) ile Girante ve ark. (2008) benzer şekilde konuya yaklaşarak kredi kısıtının herhangi bir etkisini bulamamışlardır. Ancak konu özelinde Latruffe ve ark. (2010) çalışması farklı bir açıyı ifade eder. Kredi kısıtı bulunan ve genişleme amacı bu nedenle sınırlandırılan üreticilere, üretimden bağımsız bir destek verildiğinde, bu işletmelerin işletmelerini daha fazla genişletme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Bu durumda olası bir üretim etkisi yaratması beklenmektedir.

Çizelge 4. Üretimden Bağımsız Desteklerin Kredi Etkisi İle İlgili Çalışmalar

Yazar	Araştırma Konusu	Başlıca Bulgular
Roe ve ark. (2004)	Üretimden bağımsız desteklerin sermaye piyasalarını dikkate alan etkisi	Bütün alanlara yatırım serbestliği olan modelde etki yok Sadece arazi fiyatları %8 artıyor Sadece tarıma yatırım serbestliği olanda üretimde kısa dönemde %0.17 artış Kredi kısıtı borç/varlık şeklinde ifade ediliyor
Goodwin ve Mishra (2006)	Çizelge 2'de bahsedilen çalışmanın kredi kısıtını dikkate alan bölümü	Kredi kısıtı istatistiksel anlamlı değil Sigorta ve borç/varlık değişkenlerinin birlikte esneklikleri mısırdaki 0.0344, soyada 0.0246, buğdayda 0.0333
Girante ve ark. (2008)	Desteği kredi kısıtı dikkate alınarak üretim etkisi	Kredi kısıtı olan üreticilerde desteğin farklı bir etkisi yok Desteğin ekim alanı esnekliği SEKK'da 0.320-0.362, sabit etkilerde 0.068-0.082
Latruffe ve ark. (2010)	Desteğin kredi kısıtı rahatlatarak işletme genişletmesi varsayımı	Kısıtlı sermayeye sahip üreticiler AB'ye girdikten sonra işletmelerini daha fazla genişletme eğiliminde Destek genişleme planı kısıtlanan üreticilere yardımcı olmakta

Çizelge 5. Üretimden Bağımsız Desteklerin Beklenti Etkisi İle İlgili Çalışmalar

Yazar	Araştırma Konusu	Başlıca Bulgular
McIntosh ve ark. (2007)	Davranışsal iktisat ile farklı politikada birey davranışlarını araştırma	Fark giderici ödemelerde ortalamadan %5.43 program ürünlerine yatırımda artış Politika beklentisi nedeniyle yatırımda %7.92 artış
Coble ve ark. (2008)	Ankete bağlı birey beklentilerini değerlendirme	Üreticilerin %40'ı politika güncellemesi bekliyor Ancak sadece %17'si değişikliğe gideceğini belirtmiş Güncelleme yerine tek seferlik kabul edilen ödeme 48.16 \$/akre
Bhaskar ve Beghin (2010)	Politika güncellemesi beklentisinin belirsizlik altında ekim ve gübre kullanım etkisi	Güncelleme beklentisiyle ekim alanında %6.25, azot kullanımında %0.134, üretimde %6.39 artış

2.5. Politika Beklentisi

Üretici beklentisi, güncel fiyat ve risk düzeyinde, gelecekteki fiyat ve risk düzeyinde, ayrıca şu anki girdi/çıktı düzeyi ile gelecek destekler arasındaki ilişki ile üretime etkide bulunur (OECD, 2006a; 17-18). Şu anki girdi/çıktı düzeyi ve gelecek destekler arasındaki ilişki, üretimden bağımsız desteklerin üretime etkisini beklenti açısından açıklar. Destekler genelde geçmiş baz yıl üretim veya verimi dikkate alınarak verilir. Üreticiler bu baz yılın veya o dönemde dikkate alınan değişkenlerin (üretim, verim, ürün vd.) değişebileceğini düşünebilirler (Abler ve Blandford, 2007; 2). Ayrıca üreticiler desteklenen ürünlerin sabit kalacağını düşünerek diğer ürün gruplarını yetiştirmek yerine desteklenen ürünleri üretmeye devam edebilirler (Burfisher ve Hopkins, 2003; 11). Böylelikle destekler üreticilerin gelecek politika beklentilerine bağlı olarak üretim üzerinde etkili olabilir.

Beklenti konusunun yeni olması ve araştırılması güçlüğü nedeniyle yapılan çalışma sayısı diğer bölümlere göre daha azdır (Çizelge 5). McIntosh ve ark. (2007) ile Bhaskar ve Beghin (2010) çalışmalarına göre politika beklentisinin üretim üzerindeki etkisi %6-7 arasındadır. Ayrıca Coble ve ark. (2008) anket sonuçları da beklenti düzeyi ile beklentiye bağlı meydana gelecek değişiklik arasında bir fark olacağını gösterir. Üreticiler beklenti düzeyleriyle aynı oranda bir davranış değişikliğine gitmeyebilirler.

2.6. Yapısal Değişim

Literatürde az bahsedilen konulardan birisi de üretimden bağımsız desteklerin tarım sektörüne giriş ve çıkışları etkilemesidir (Bhaskar ve Beghin, 2009; 144). Üretimden bağımsız destekler açısından sektörün yapısal değişimi ile ilgili iki durum söz konusu olabilir. Bu destekler küçük çiftliklerin tarımda daha uzun süre kalmasını sağlayabilir veya büyük işletmelerin bu destekleri kullanarak küçük işletmeleri satın almasına yol açabilir (Westcott ve Young, 2004; 14). Ayrıca küçük işletmelerin toplam üretim etkisi görece küçük olsa da, destekler düşük getiri ile çalışan çiftliklerin sektörden çıkış kararında yüksek etkiye sahip olabilir (Chau ve De Gorter, 2005; 1181).

Yapılan çalışmalarda etki açısından yapısal değişim aynı değişken ile ifade edilmemektedir (Çizelge 6). Konu açısından önemli bulgulardan birisi Chau ve De Gorter (2005)'in değerleridir. Tarım sektörüne giriş ve çıkışlar ihmal edildiğinde desteğin herhangi bir etkisi yok iken, sektörden çıkış dikkate alındığında en azından üretici bazında büyük bir üretim etkisi meydana gelir. Destekler işletme yatırımlarını Kallas ve ark. (2012)'de görüldüğü gibi artırabilir. Ayrıca etki düzeyi bölge yapısına bağlı olarak da değişebilir. Happe ve ark. (2008)'de Almanya'nın iki farklı bölgesinde üretici davranışlarının farklı şekilde olabileceğini gözlemlemişlerdir. Bir bölgede işletmeler desteğe bağlı büyüme eğiliminde iken, diğer bölgede küçük işletmelerin sayısı azalmasına rağmen bu durum diğer işletmeler için herhangi bir büyüme potansiyeli sunmamaktadır. Genel olarak desteğin etkisi, işletme bazında yatırımları artırması, bölgesel açıdan önemli düzeyde farklılık göstermesi ve sektörel açıdan ise desteğin özelliğine bağlı olarak net olmayan bir ilişki şeklinde gözlemlenmektedir.

2.7. İşgücü Dağıtımı

Üretimden bağımsız desteklerin üretim ile ilişkili bir diğer konusu, işgücü piyasaları ve hanehalkı işgücünün tarım ve tarım dışı dağıtımı ile ilgilidir. Özellikle son dönemde desteklerin işgücü ile ilişkisini irdeleyen çalışmalarda artış olsa da, bu etki düzeyini ölçen çalışmalar Floyd (1965)'e kadar götürülebilir. İktisat kuramına göre işletmeci veya eşinin tarıma harcadıkları işgücünün getirisi, tarım dışında harcanacak işgücünün getirisinden yüksek olduğu sürece tarıma ek saat ayırmaya devam ederler (Dewbre ve Mishra, 2002; 4-5). Rekabetçi işgücü piyasalarında tarım dışı iş imkânı bulunur ve bölgesel olarak aile dışında tarımda çalışacak kişi temin imkânı vardır (Ahearn ve ark., 2004; 25). Eksik rekabet olan işgücü piyasalarında üretimden bağımsız desteklerin üretime etkisi farklılaşmaktadır. Doğrudan gelir destekleri tarım ve tarım dışı harcanan işgücünü azaltarak, daha fazla boş zamanın tüketilmesine neden olabilir (El-Osta ve ark., 2003; 1, Goodwin ve ark., 2007; 2). Buna bağlı olarak toplam işgücü arzında ve üretimde bir azalma meydana gelir (Burfisher ve Hopkins, 2003; 19). Ayrıca üretimden bağımsız destekler üreticinin riskten

kaçınmasını azaltarak ve kısa dönemde arazi kirası masraflarını karşılayarak, tarım dışı çalışma baskısını azaltabilir (Serra ve ark., 2005a; 280-281). Böylelikle toplam azalmanın zıttı yönünde tarımda daha fazla çalışmaya neden olur (Ahearn ve ark., 2002; 5).

Üretimden bağımsız desteklerin işgücü ile ilgili etkileri tarım, tarım dışı ve boş zaman etkisi şeklinde değerlendirilebilir (Çizelge 7). Goodwin ve ark. (2007)'de özetlendiği gibi, daha fazla destek ile üreticiler daha az tarım dışında çalışmaktadırlar. 1000 \$ destek Ahearn ve ark. (2002)'ye göre 10 saat, Goodwin ve Mishra (2004)'e göre 2.1 saat tarım dışı çalışmayı azaltır. Benzer durum Hollanda için yapılan Ooms ve Hall (2005) çalışmasında da görülür. Üretimden bağımsız desteklere geçiş ile tarım dışı işgücü %1.05 azalır. Üretim artırıcı etki de ise tarımda işgücüne bakıldığında aynı çalışmada %0.51'lik bir işgücü artışı meydana gelmektedir. El-Osta ve ark. (2003)'e göre 1000 \$ destek tarımda çalışmayı 5.79 saat artırır ve ortalama 9000 \$ destek alan üreticinin 1 çalışma haftası fazla çalışacağı ifade edilmiştir. Ancak tarım ve tarım dışında etki olsa da, düzey miktar olarak oldukça düşüktür. Benzer düşük etki durumu boş zaman tüketimi açısından da geçerlidir.

2.8. Çevresel Yansımaya

Üretimden bağımsız desteklerin literatürde az bahsedilen konularından birisi de, tarımsal destek ile birlikte girdi kullanımının çevre üzerinde yaratacağı etkisidir (Bhaskar ve Beghin, 2009; 114). Bu konunun

olumlu ve olumsuz birden fazla yönü bulunmaktadır. Risk düzeyinde meydana gelen değişim ile üretici gübre ve kimyasal kullanımını azaltarak daha riskli bir üretim uygulaması benimseyebilir (Goodwin ve Mishra, 2006; 80). Uygulanan tarım politikası reformu arazilerin boş bırakılması amacını içererek arazinin korunmasına neden olabilir (Plantinga, 1996; 1082). Fiyat desteklerinden üretimden bağımsız desteklere geçiş tarım ürünleri fiyatlarını düşürebilir. Düşük fiyatlar arazinin ormancılık için kullanılmasına yol açarak toprak erozyonunun azalmasına ve çevre kalitesinin artırılmasına neden olabilir (Plantinga, 1996; 1089). Ancak destek arazi üzerinde ekonomik ve çevresel açıdan marjinal üretimi artırarak, çeşitli olumsuz çevre sonuçlarına da neden olabilir (Adams ve ark., 2001; 1190).

Üretimden bağımsız destekler de diğer destekler gibi girdi kullanımını artırabilir. Ancak önemli olan fiyat desteğinden üretimden bağımsız desteklere geçildiğinde durumun ne olacağıdır. Serra ve ark. (2005b)'nin çalışmasına göre fiyat desteğinden alan desteğe geçiş ile pestisit kullanımı azalmaktadır (Çizelge 8). Çevre açısından bir diğer önemli bulgu, Galgo ve Jayet (2011)'e göre destekler ile birlikte ekilebilir alanların farklı amaçlı kullanılmasıdır. Her ne kadar üretimden bağımsız desteklere geçiş ile çevresel etkinin olumsuz yönünün azalacağı beklentisi olsa da, Peckham ve Kropp (2012)'de görüldüğü gibi desteğin girdi kullanımı için harcanma miktarı, diğer desteklerden fazla olarak olumsuz bir etki de yaratabilir.

Çizelge 6. Üretimden Bağımsız Desteklerin Yapısal Etkisi İle İlgili Çalışmalar

Yazar	Araştırma Konusu	Başlıca Bulgular
Ahearn ve ark. (2005)	Desteklerin verimlilik ve tarımsal yapı etkisinin programlara katılım ve katılmayanları ayrıştıran değerlendirmeye	Ürün destekleri küçük işletmelerin oranını azaltmakta, büyükleri artırmakta Doğal kaynak desteğinde tam tersi etki Her iki destek de tarım dışı çalışmayı azaltmakta
Chau ve De Gorter (2005)	Desteğin etkisinin sektöre giriş ve çıkışı dikkate alarak inceleme	Çıkış olduğunda desteğin kaldırılmasıyla üretimde %19.2, işletme sayısında %3 azalma Yüksek oranda destek daha uzun işletme ömrü
Key ve Roberts (2006)	Desteklerin işletmeleri iflastan kurtarma etkisi	Ortalama destek alanlarda %35 iflastan kurtulma şansı Desteklerdeki %50'lik azalış, işletme ömründe %2.06-5.54 kısalma
Happe ve ark. (2008)	Üretimden bağımsız desteklerin Almanya'nın yapısal farklı iki bölgesindeki etkisi	Tamamıyla bağımsız destekler olduğunda 30 hektardan küçük işletmelerin yarısı devam ediyor İkinci bölgede küçük işletmelerin azalması, diğerleri için büyüme potansiyeli sunmuyor Desteğin gelir üzerinde negatif ve pozitif etkisi
Viaggi ve ark. (2010)	Üretimden bağımsız desteklerin gelir ve yatırım etkisi	Ancak negatif daha fazla İşletmelerin %55'inde yatırım davranışı değişmiyor Negatif gelir etkisinde yatırım davranışı daha önemli
Kallas ve ark. (2012)	Desteklerin yatırım etkisi	Destekler toprak ve bina yatırımlarını artırmakta Riskteki değişmeye bağlı yatırımlar azalmakta

Çizelge 7. Üretimden Bağımsız Desteklerin İşgücü Etkisi İle İlgili Çalışmalar

Yazar	Araştırma Konusu	Başlıca Bulgular
Ahearn ve ark. (2002)	Desteklerin tarım dışı işgücü arzı etkisi	Desteklerin etkisi istatistiksel anlamlı 1000 \$ destek tarım dışı çalışmada 10 saat azalma
Dewbre ve Mishra (2002)	Farklı desteklerin işletmeci ve eşin işgücü dağıtımında etkisi	Üretim esnekliği sözleşmesinin boş zaman etkisi küçük, istatistiksel anlamlı ve diğer desteklere benzer Tarıma ayrılan zaman açısından negatif, ancak istatistiksel anlamlı değil
El-Osta ve ark. (2003)	Desteklerin tarım ve tarım dışı işgücü dağılımı etkisi	1000 \$ destek tarımda çalışmada 5.79 saat artış Destek işgücünü tarımda artırma, tarım dışında azaltma eğiliminde
Goodwin ve Mishra (2004)	Başlıca amaç tarım dışı işgücü arzı ve etkinlik ilişkisini incelemek	1000 saat tarım dışı çalışma 0.17 etkinlik düşüşü 1000 \$ destek 2.1 saat daha az tarım dışı çalışma
Ooms ve Hall (2005)	Üretimden bağımsız desteklerin tarım ve tarım dışı işgücü etkisi	OTP 2003 reform simülasyonda tarımda %0.51 artış, tarım dışında %1.05 azalma Üretimden bağımsız destek olmayan simülasyonda tarım ve tarım dışı işgücü artışı, desteğin boş zaman tüketimini artırması
Serra ve ark. (2005a)	Politika reformunun tarım dışı çalışma kararı etkisi	Yüksek gelir dalgalanması ile tarım dışı çalışma ihtimalinde artış Üretim esnekliği sözleşmesinin dâhil edilmesi ile desteklerin tarım dışı çalışma üzerinde negatif ve istatistiksel anlamlı etkisi
Goodwin ve ark. (2007)	Hanehalkı işgücü dağıtımında içsel ve dışsal değişkenlerin etkisi	Daha fazla destek daha az tarım dışı çalışma 1 \$ doğrudan destek işletme ölçeğinde %0.72 azalma 1 \$ doğrudan destek %0.39 hasat edilen alanda azalma
Key ve Roberts (2009)	Üretimden bağımsız desteklerin işgücü arzı etkisi	Tarım dışı çalışma ücretleri 24\$/saat tarımdan yüksek Ücret farklılığı olmasına rağmen tarımda kalmanın manevi getirisi

Çizelge 8. Üretimden Bağımsız Desteklerin Çevresel Etkisi İle İlgili Çalışmalar

Yazar	Araştırma Konusu	Başlıca Bulgular
Hennessy (1998)	Risk bölümündeki çalışmanın diğer bulgusu	Desteklerin kaldırılmasıyla azot kullanımında %7-10 azalma
Serra ve ark. (2005b)	Fiyat desteğinden alan desteğine geçişin pestisit kullanımı etkisi	Fiyat desteği ve alan desteği, pestisit kullanımını artırmakta Ancak fiyat desteğinden alan desteğine geçiş ile pestisit kullanımında azalma
Galko ve Jayet (2011)	Üretimden bağımsız desteklerin arazi fiyatları, gelir ve sera gazı etkisi	Destekler nedeniyle brüt kar da %1.4-6.5 artış Ekilebilir alanlardan çayırlara doğru bir yönelme ve yem bitkilerinde alanında azalma Sera gazı salınımlarında azalış, fiyatlar dikkate alındığında artış
Peckham ve Kropp (2012)	Üretimden bağımsız desteklerin kimyasal kullanımı etkisi	1 \$ doğrudan destek 15 sent gübre harcaması, 1 \$ diğer destek 4 sent gübre harcaması Etki 2004'den sonra 2002 yılı politika güncellemesine bağlı istatistiksel anlamlı

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Üretimden bağımsız destekler üretim üzerinde birden fazla açıdan etkide bulunur. Destekler üreticinin risk tutumunda bir değişiklik yaratabilir. Arazi fiyatlarını ve kira ücretlerini artırabilir. Kredi kısıtı

bulunan üreticiye kaynak aktarımı sağlayarak sermaye sıkıntısını azaltabilir. Üreticinin politika beklentisine bağlı üretim düzenini politikaya uyarlamasına yol açabilir. Tarım sektörüne giriş ve çıkışlar üzerinde etkisi ile sektörel değişimi hızlandırabilir. Üreticinin işgücünü

tarım, tarım dışı ve boş zaman arasında dağıtma tercihinin etki edebilir. Girdi kullanım düzeyine değiştirerek çevre üzerinde etki yaratabilir.

Genel etki açısından üretimden bağımsız desteklerin etkisi denge modellerinde desteğin kaldırılması ile üretimin azalması, ekonometrik modellerde ise boyut olarak küçük ancak istatistiksel anlamlı bir etki şeklinde olmaktadır. Ancak uygulanan yöntemle ilgili olarak sonuçlar önemli düzeyde değişmektedir. Risk konusunda sigorta etkisi refah etkisinden daha yüksektir. Desteğin toplam üretim etkisi ise %2 civarındadır. Üreticinin risk tutumundaki değişiklik ile fiyatlarla ilişkili girdi kullanımının değişmesine bağlı bir üretim etkisi ortaya çıkmaktadır. Etki konusunda üreticinin başlangıç refahı ve desteğin hanehalkı geliri içerisindeki payı dikkat edilmesi gerekli olgulardır. Arazi ile ilgili olarak desteğin etkisinde, arazi fiyatları ve kira ücretlerinin destek ile artmasına bağlı bir değişim söz konusudur. Desteğin arazi sahibi ile kiracı arasında nasıl dağıldığı ve kime verildiği sorusu etki düzeyinde belirleyici bir özelliğe sahiptir. Fiyat ve kira ücretlerindeki değişimlerde üretimden bağımsız desteklerin diğer desteklerden daha yüksek bir etkisi ile karşılaşmak mümkündür. Sermaye piyasalarında eksik rekabet olması desteğin etkisine etki eden bir diğer öğedir. Ancak kredi kısıtının düşük bir etkisi bulunduğu söylenebilir. Zaman içerisindeki değişime işletmenin genişleme amacına yapacağı katkı ile etkinin artabileceği tahmin edilmektedir. Politika beklentisinin üretim üzerindeki etkisi araştırılması güç konulardan birisidir. Beklentinin bir etkisi vardır. Ancak düzeyin netleştirilmesi gerekmektedir. Desteklerin etkisinde bir diğer önemli konu tarım sektörüne giriş ve çıkışların göz önüne alınmasıdır. Üretime etki düzeyi giriş ve çıkışlar dikkate alındığında en azından üretici seviyesinde önemli seviyelere ulaşmaktadır. İşgücü açısından destekler üreticinin boş zaman tüketimini artırarak toplam arzın azalmasına neden olabilir. Ancak bu etki tarım dışı çalışma baskısının azalması ile farklı bir yöne çekilebilir. Bütün durumlarda işgücü açısından desteğin etkisinin boyut olarak küçük olduğu söylenebilir. Çevresel açıdan politika amaçları etki düzeyinde belirleyici olmaktadır. Arazinin boş bırakılmasını içeren bir destek olumlu, girdi kullanımını artıran bir destek olumsuz bir etkiye neden olabilir.

Üretimden bağımsız desteklerin etkisini irdeleyen çalışmalarda belirtilen sorunlara bakıldığında ise model ve yöntem özelliklerine göre oldukça çeşitli sorunlar gözlemlenmektedir. Üretici anketleri ile araştırmacı çözümleme sonuçları arasında karşılaşılan fark düzeyi yöntemlerin etki ölçmede yetersiz kaldığını gösteren bir diğer bulgudur. Önemli bir veri sorunu bulunmaktadır. Zaman içerisindeki değişim güçlüğünün azaltılması ve etki düzeyinin netleştirilmesi için kapsamlı veri setlerine

ihtiyaç duyulmaktadır. Etki sonuçlarının ürünler ve ülkeler arasında büyük farklılık göstermesi ile politikaların tasarım farklılıklarından kaynaklanan sorunlar nedeniyle sonuçlar genelleştirilememektedir. Ayrıca desteklerin üretimden bağımsız olarak tanımlanması güçlüğü bulunmaktadır. Aynı desteğin bile farklı araştırmacılar tarafından farklı şekilde tanımlandığı görülmektedir.

Desteklerin üretim ve ilişkili konular üzerindeki etkisinin incelenmesi konusu uzun bir zaman dönemine yayılsa da, bugün özellikle üretimle ilişkisiz olduğu varsayılan desteklere geçiş ile birlikte önemi bir kat daha artmıştır. Veri setlerinin gelişimine bağlı olarak modelleme tekniklerinde ve risk vd. ilişkili konularda meydana gelen gelişmelere bağlı olarak etki düzeylerinin uluslararası genellemeye imkân vermesini içeren araştırmalar yapılması gerekmektedir. Ayrıca üretimden bağımsız desteklerin ABD ve AB'de uygulanış amacı üretim artışını yavaşlatarak, aynı zamanda üretici refahını artırmak olduğu varsayıldığında, diğer ülkelerin tarımsal yapı ve politika amaçlarının farklılığına bağlı yeni etki araştırmalarında farklı sonuçların çıkması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Abler, D., Blandford, D., 2007. "Getting Out of the Box: Transitioning Out of Direct Payments." Paper presented at Domestic and Trade Impacts of US Farm Policy: Future Directions and Challenges., Washington.
- Adams, G., Westhoff, P., Willott, B., Young Li, R.E., 2001. "Do "Decoupled" Payments Affect U.S. Crop Area? Preliminary Evidence from 1997-2000." American Journal of Agricultural Economics 83:1190-1195.
- Ahearn, M.C., El-Osta, H.S., Dewbre, J., 2002. "The Impact of Government Subsidies on the Off-Farm Labour Supply of Farm Operators." Paper presented at American Agricultural Economics Association Annual Meeting. Long Beach, California.
- Ahearn, M.C., Harrington, D., Hoppe, R., Korb, P., 2004. "Decoupled Payments to Farmers, Capital Markets, and Supply Effects." In M. Burfisher, and J. Hopkins eds. Decoupled Payments in a Changing Policy Setting. USDA.
- Ahearn, M.C., Yee, J., Korb, P., 2005. "Effects of differing farm policies on farm structure and dynamics." American Journal of Agricultural Economics 87:1182-1189.
- Andersson, F.C.A., 2004. "Decoupling: the Concept and Past Experiences." IDEMA project: Swedish Institute for Food and Agricultural Economics.
- Antón, J., Mouél, C.L., 2002. "Risk effects of crop support measures." Paper presented at European Association of Agricultural Economists. Zaragoza, Spain.
- Antón, J., Mouél, C.L., 2004. "Do Counter-Cyclical Payments in the 2002 US Farm Act Create Incentives to Produce?" Agricultural Economics 31:277-284.

- Antón, J., Sckokai, P., 2006. "The Challenge of Decoupling Agricultural Support." *EuroChoices* 5:13-19.
- Baffes, J., De Gorter, H., 2005. "Disciplining Agricultural Support through Decoupling." World Bank Policy Research Working Paper.
- Barnard, C.H., Whittaker, G., Westenbarger, D., Ahearn, M.C., 1997. "Evidence of capitalization of direct government payments into US cropland values." *American Journal of Agricultural Economics* 79:1642-1650.
- Beach, E.D., Boyd, R., Uri, N.D., 1997. "An assessment of the effect on land values of eliminating direct payments to farmers in the United States." *Journal of Economic Development* 22:1-27.
- Beckman, J., Wailes, E.J., 2005. "The Supply Response of U.S. Rice: How Decoupled are Income Payments?" Paper presented at American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Rhode Island.
- Bhaskar, A., Beghin, J.C., 2009. "How Coupled are Decoupled Farm Payments? A Review of the Evidence." *Journal of Agricultural and Resource Economics* 34:130.
- Bhaskar, A., Beghin, J.C., 2010. "Decoupled Farm Payments and the Role of Base Acreage and Yield Updating under Uncertainty." *American Journal of Agricultural Economics* 92:849-858.
- Brady, M., Ekman, S., 2011. "The Impact Of Decoupling And Modulation In The European Union: A Sectoral And Farm Level Assessment." In C. Moreddu ed. *Disaggregated Impacts of CAP Reforms: Proceedings of an OECD Workshop*. OECD Publishing.
- Breen, J.P., Hennessy, T.C., Thorne, F.S., 2005. "The effect of decoupling on the decision to produce: An Irish case study." *Food Policy* 30:129-144.
- Breustedt, G., Habermann, H., 2011. "The Incidence of EU Per-Hectare Payments on Farmland Rental Rates: A Spatial Econometric Analysis of German Farm-Level Data." *Journal of Agricultural Economics* 62:225-243.
- Burfisher, M.E., Robinson, S., Thierfelder, K., 2000. "North American farm programs and the WTO." *American Journal of Agricultural Economics* 82:768-774.
- Burfisher, M.E., Hopkins, J., 2003. "Decoupled Payments: Household Income Transfers in Contemporary U.S. Agriculture." USDA.
- Burfisher, M.E., Hopkins, J., 2004. "Decoupled Payments in a Changing Policy Setting." USDA.
- Cahill, S.A., 1997. "Calculating the rate of decoupling for crops under CAP/oilseeds reform." *Journal of Agricultural Economics* 48:349-378.
- Chau, N.H., De Gorter, H., 2005. "Disentangling the consequences of direct payment schemes in agriculture on fixed costs, exit decisions, and output." *American Journal of Agricultural Economics* 87:1174-1181.
- Chavas, J.P., Holt, M.T., 1990. "Acreage Decisions under Risk - the Case of Corn and Soybeans." *American Journal of Agricultural Economics* 72:529-538.
- Ciaian, P., Kanacs, D., 2012. "The Capitalization of Area Payments into Farmland Rents: Micro Evidence from the New EU Member States." *Canadian Journal of Agricultural Economics-Revue Canadienne D Agroeconomie* 60:517-540.
- Coble, K.H., Miller, J.C., Hudson, M.D., 2008. "Decoupled farm payments and expectations for base updating." *Review of Agricultural Economics* 30:27-42.
- Collender, R.N., Morehart, M., 2004. "Decoupled Payments to Farmers, Capital Markets, and Supply Effects." In M. Burfisher, and J. Hopkins eds. *Decoupled Payments in a Changing Policy Setting*. USDA.
- Dewbre, J., Mishra, A., 2002. "Farm household incomes and US government program payments." Paper presented at American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Long Beach, California.
- El-Osta, H.S., Ahearn, M.C., Mishra, A., 2003. "Implications of 'Decoupled' Payments for Farm and Off-Farm Labour Allocation." Paper presented at Agricultural policy reform and the WTO: where are we heading? Capri.
- Femenia, F., Gohin, A., Carpentier, A., 2010. "The Decoupling of Farm Programs: Revisiting the Wealth Effect." *American Journal of Agricultural Economics* 92:836-848.
- Floyd, J.E., 1965. "The Effects of Farm Price Supports on the Returns to Land and Labor in Agriculture." *Journal of Political Economy* 73:148-158.
- Frandsen, S.E., Gersfelt, B., Jensen, H.G., 2003. "The Impacts of Redesigning European Agricultural Support." *Review of Urban and Regional Development Studies* 15:106-131.
- Galko, E., Jayet, P.A., 2011. "Economic and environmental effects of decoupled agricultural support in the EU." *Agricultural Economics* 42:605-618.
- Girante, M.J., Goodwin, B.K., Featherstone, A., 2008. "Farmers' Crop Acreage Decisions in the Presence of Credit Constraints: Do Decoupled Payments Matter?" Paper presented at American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Orlando, Florida.
- Goetz, R., Keusch, A., Ribas-Tur, J., 2003. "The Efficiency of Direct Payments versus Tax Reductions under Uncertainty." *Documents de Treball del Departament d'Economia (Universitat de Girona):*1-11.
- Goodwin, B.K., Mishra, A.K., Ortalo-Magné, F.N., 2003. "What's Wrong with Our Models of Agricultural Land Values? ." *American Journal of Agricultural Economics* 85:744-752.
- Goodwin, B.K., Mishra, A.K., 2004. "Farming efficiency and the determinants of multiple job holding by farm operators." *American Journal of Agricultural Economics* 86:722-729.
- Goodwin, B.K., Mishra, A.K., 2005. "Another Look at Decoupling: Additional Evidence on the Production Effects of Direct Payments." *American Journal of Agricultural Economics* 87:1200-1210.
- Goodwin, B.K., Mishra, A.K., 2006. "Are 'Decoupled' Farm Program Payments Really Decoupled? An Empirical Evaluation." *American Journal of Agricultural Economics* 88:73-89.
- Goodwin, B.K., Mishra, A.K., Kimhi, A., 2007. "Household Time Allocation and Endogenous Farm Structure:

- Implications for the Design of Agricultural Policies." The Hebrew University of Jerusalem-Discussion Paper.
- Happe, K., Balmann, A., Kellermann, K., Sahrbacher, C., 2008. "Does structure matter? The impact of switching the agricultural policy regime on farm structures." *Journal of Economic Behavior and Organization* 67:431-444.
- Hennessy, D.A., 1998. "The production effects of agricultural income support policies under uncertainty." *American Journal of Agricultural Economics* 80:46-57.
- Kallas, Z., Serra, T., Gil, J.M., 2012. "Effects of policy instruments on farm investments and production decisions in the Spanish COP sector." *Applied Economics* 44:3877-3886.
- Katranidis, S.D., Kotakou, C.A., 2008. "Are Cap Decoupling Policies Really Production Neutral?" Paper presented at European Association of Agricultural Economists. Ghent, Belgium.
- Key, N., Roberts, M.J., 2006. "Government payments and farm business survival." *American Journal of Agricultural Economics* 88:382-392.
- Key, N., Roberts, M.J., 2008. "Do Decoupled Payments Stimulate Production? Estimating the Effect on Program Crop Acreage Using Matching." Paper presented at American Agricultural Economics Association Annual Meeting. Orlando, Florida.
- Key, N., Roberts, M.J., 2009. "Nonpecuniary Benefits to Farming: Implications for Supply Response to Decoupled Payments." *American Journal of Agricultural Economics* 91:1-18.
- Kilian, S., Anton, J., Salhofer, K., Roder, N., 2012. "Impacts of 2003 CAP reform on land rental prices and capitalization." *Land Use Policy* 29:789-797.
- Kirwan, B.E., 2009. "The Incidence of US Agricultural Subsidies on Farmland Rental Rates." *Journal of Political Economy* 117:138-164.
- Koundouri, P., Laukkanen, M., Myyra, S., Nauges, C., 2009. "The effects of EU agricultural policy changes on farmers' risk attitudes." *European Review of Agricultural Economics* 36:53-77.
- Lamb, R.L., Henderson, J., 2000. "FAIR Act implications for land values in the Corn Belt." *Review of Agricultural Economics* 22:102-119.
- Lambert, D.M., Griffin, T.W., 2004. "Analysis of government farm subsidies on farmland cash rental rates using a fixed effect spatial distributed lag model and a translog cost model." Paper presented at American Agricultural Economics Association Annual Meeting. Denver.
- Latruffe, L., Davidova, S., Douarin, E., Gorton, M., 2010. "Farm Expansion in Lithuania after Accession to the EU: The Role of CAP Payments in Alleviating Potential Credit Constraints." *Europe-Asia Studies* 62:351-365.
- Lence, S.H., Mishra, A.K., 2003. "The impacts of different farm programs on cash rents." *American Journal of Agricultural Economics* 85:753-761.
- Lin, W., Dismukes, R., 2007. "Supply response under risk: Implications for counter-cyclical payments' production impact." *Review of Agricultural Economics* 29:64-86.
- Makki, S.S., Somwaru, A., Vandever, M., 2004. "Decoupled Payments and Farmers' Production Decisions Under Risk." In M. Burfisher, and J. Hopkins eds. *Decoupled Payments in a Changing Policy Setting*. USDA.
- McIntosh, C.R., Shogren, J.F., Dohleman, E., 2007. "Supply response to countercyclical payments and base acre updating under uncertainty: An experimental study." *American Journal of Agricultural Economics* 89:1046-1057.
- O'Donoghue, E.J., Whitaker, J.B., 2010. "Do Direct Payments Distort Producers' Decisions? An Examination of the Farm Security and Rural Investment Act of 2002." *Applied Economic Perspectives and Policy* 32:170-193.
- OECD, 2006a. "Decoupling: Illustrating some Open Questions on the Production Impact of Different Policy Instruments." OECD Papers.
- OECD, 2006b. "A Review of Empirical Studies of the Acreage and Production Response to US Production Flexibility Contract Payments under the Fair Act and Related Payments under Supplementary Legislation." OECD Papers.
- OECD, 2006c. "Decoupling: A Conceptual Overview." OECD Papers.
- Ooms, D.L., Hall, A.R., 2005. "On-and off-farm labour supply of Dutch dairy farmers: Estimation and policy simulations." Paper presented at European Association of Agricultural Economists. Copenhagen, Denmark.
- Patton, M., Kostov, P., McErlean, S., Moss, J., 2008. "Assessing the influence of direct payments on the rental value of agricultural land." *Food Policy* 33:397-405.
- Peckham, J.G., Kropp, J.D., 2012. "Decoupled direct payments under base acreage and yield updating uncertainty: An investigation of agricultural chemical use." *Agricultural and Resource Economics Review* 41:158-174.
- Plantinga, A.J., 1996. "The effect of agricultural policies on land use and environmental quality." *American Journal of Agricultural Economics* 78:1082-1091.
- Roberts, M.J., Kirwan, B., Hopkins, J., 2003. "The incidence of government program payments on agricultural land rents: The challenges of identification." *American Journal of Agricultural Economics* 85:762-769.
- Roe, T., Somwaru, A., Diao, X., 2004. "Decoupled Payments: A Dynamic, Economywide Perspective." In M. Burfisher, and J. Hopkins eds. *Decoupled Payments in a Changing Policy Setting*. USDA.
- Rude, J., 2008. "Production Effects of the European Union's Single Farm Payment." *Canadian Journal of Agricultural Economics-Revue Canadienne D Agroeconomie* 56:457-471.
- Sandmo, A., 1971. "On the theory of the competitive firm under price uncertainty." *The American Economic Review*:65-73.
- Sckokai, P., Moro, D., 2006. "Modeling the reforms of the common agricultural policy for arable crops under uncertainty." *American Journal of Agricultural Economics* 88:43-56.

- Serra, T., Goodwin, B.K., Featherstone, A.M., 2005a. "Agricultural policy reform and off-farm labour decisions." *Journal of Agricultural Economics* 56:271-285.
- Serra, T., Zilberman, D., Goodwin, B.K., Hyvonen, K., 2005b. "Replacement of agricultural price supports by area payments in the European Union and the effects on pesticide use." *American Journal of Agricultural Economics* 87:870-884.
- Serra, T., Zilberman, D., Goodwin, B.K., Featherstone, A., 2006. "Effects of decoupling on the mean and variability of output." *European Review of Agricultural Economics* 33:269-288.
- Serra, T., Goodwin, B.K., Featherstone, A.M., 2011. "Risk behavior in the presence of government programs." *Journal of Econometrics* 162:18-24.
- Sumner, D.A., 2005. "Production and trade effects of farm subsidies: discussion." *American Journal of Agricultural Economics* 87:1229-1230.
- Tae-Hun, K., 2011. "Effect of Decoupled Payments on US Agricultural Production." *Journal of Rural Development* 31.
- Viaggi, D., Raggi, M., Gallerani, V., Gomez y Paloma, S., 2010. "The impact of EU common agricultural policy decoupling on farm households: Income vs. investment effects." *Intereconomics* 45:188-192.
- Weber, J.G., Key, N., 2012. "How Much Do Decoupled Payments Affect Production? An Instrumental Variable Approach With Panel Data." *American Journal of Agricultural Economics* 94:52-66.
- Weersink, A., Clark, S., Turvey, C.G., Sarker, R., 1999. "The effect of agricultural policy on farmland values." *Land Economics* 75:425-439.
- Westcott, P., Young, C.E., 2004. "Farm Program Effects on Agricultural Production: Coupled and Decoupled Programs." In M. Burfisher, and J. Hopkins eds. *Decoupled Payments in a Changing Policy Setting*. USDA.
- Young, C.E., Westcott, P.C., 2000. "How Decoupled is U.S. Agricultural Support for Major Crops?" *American Journal of Agricultural Economics* 82:762-767.

Sorumlu Yazar:

Alper DEMİRDÖĞEN

demirdogenalper@gmail.com

Geliş Tarihi : 25/4/2013

Kabul Tarihi : 30/7/2013